

BETER LEVEN

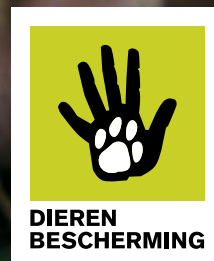
SPECIALE EDITIE VAN DIER | VOORJAAR 2026

Boeren aan
het woord

Marijke de Jong-Timmerman
stond aan de basis
van het keurmerk

De belangrijkste
mijlpalen

20 jaar
Beter Leven
keurmerk

Marijke de Jong-Timmerman

‘Honderden miljoenen dieren hebben een beter leven gehad’

Na 34 jaar bij de Dierenbescherming gaat Strategisch Adviseur Marijke de Jong-Timmerman met pensioen. Maar ze kan met recht trots zijn op haar nalatenschap: het Beter Leven keurmerk. Dankzij het bekendste dierenwelzijnslabel van ons land kregen honderden miljoenen dieren een beter leven. Er was alleen wel wat doorzettingsvermogen voor nodig.

“Terugkijkend op twintig jaar Beter Leven keurmerk ben ik nog steeds trots op de officiële introductie in 2007. Dat een maatschappelijke organisatie als de Dierenbescherming haar nek durfde uit te steken en het initiatief nam voor het keurmerk, vond ik heel bijzonder. Noodzakelijk ook. Het keurmerk draagt de

goede naam van de Dierenbescherming uit. Dat moesten we wel waarmaken. Het Beter Leven keurmerk is eigenlijk heel organisch ontstaan met een onderzoeksproject. Er was eind jaren negentig veel kritiek op de pluimveehouderij en snelgroeiende vleeskuikens, de plofkip, die met ernstige welzijnsproblemen kampten. Samen met bedrijven en supermarkten werden langzamer groeiende kippenrassen onderzocht in een betere huisvesting én ontstond de vraag of we hier een marktconcept van konden maken. Er was al langer behoefte aan een tussensegment: vlees tussen gangbaar en biologisch in, dat betaalbaar zou zijn en bereikbaar voor een groot publiek. Vier supermarkten

durfden het aan om onze Beter Leven-kip in de schappen te leggen. Ook wij namen natuurlijk een risico. Wilde de consument de producten kopen? En zou de achterban van

de Dierenbescherming begrijpen waarom we deze weg insloegen? Het laatste wat we wilden was dat onze trouwe leden zouden denken dat we aan vleespromotie deden. Nu, twintig jaar later, mogen we concluderen dat we de juiste keuze hebben gemaakt. Dat we honderden miljoenen dieren een beter leven hebben kunnen geven en dat de markt het heeft opgepikt. Hoewel ikzelf al tientallen jaren plantaardig leef, sta ik nog steeds volledig achter het keurmerk. De realiteit is dat 95% van de mensen nog steeds vlees eet. Ik wilde opkomen voor de dieren in de intensieve veehouderij, die geen enkele keuze hebben, en hun welzijn méér verbeteren dan wat wettelijk was toegestaan. ‘Alleen ga je sneller, maar samen kom je verder’, is een gezegde waar ik erg in geloof en ook naar leef. Dat heeft me in mijn werk geholpen. Ik heb altijd gezocht naar mensen die willen, kunnen en durven. Samen hebben we een keurmerk gemaakt dat bijdraagt aan een beter leven voor dieren.”

BEELD: ERIK BUIS

‘Dat een maatschappelijke organisatie als de Dierenbescherming haar nek durfde uit te steken en het initiatief nam voor het keurmerk, vond ik heel bijzonder’

10
‘Focus op wat wel kan’
Programmamanager
Sophie de Graaf

6
Zij laten zien dat het anders kan
Beter Leven boeren vertellen

8
In beeld
Awards, baanbrekende campagnes en gedurfde keuzes

4
20 jaar Beter Leven keurmerk in vogelvlucht
Mijlpalen

‘We hebben laten zien dat verandering mogelijk is’

In deze speciale uitgave over het Beter Leven keurmerk besteden we aandacht aan de impact die we maken op het leven van landbouwdieren zoals varkens, kippen, runderen en kalveren in ons land. Wat twintig jaar geleden begon als een ambitieus idee, is uitgegroeid tot een keurmerk waarmee het leven van miljoenen dieren in de veehouderij structureel wordt verbeterd. Dat is niet vanzelf gegaan. Het vroeg om lef, doorzettingsvermogen en samenwerking. Van boeren die hun hoofd boven het maaiveld durfden uit te steken tot retailers die kozen voor deze verbetering.

Graag bedank ik alle betrokkenen bij de totstandkoming en ontwikkeling van het keurmerk. In het bijzonder Marijke de Jong-Timmerman en Bert van den Berg, die onlangs met pensioen gingen en aan de wieg stonden van het keurmerk. Mede door hun inzet en visie is het uitgegroeid tot wat het is. Op de linkerpagina blikt Marijke terug op de systeemverandering die zij mede vormgaf: de samenwerking met de ketenpartijen en retail, de momenten waarop verschillende belangen schuurden met dierenwelzijn, en welke uitdagingen er lagen om koers te kunnen houden. Haar opvolger Sophie de Graaf neemt ons in het slotinterview mee naar de toekomst. Hoe geeft zij vorm en richting aan de volgende stap voor het keurmerk?

Deze speciale uitgave is ook een eerbetoon aan alle betrokkenen: boeren, stakeholders, collega's en vrijwilligers, en natuurlijk u, als consument. Door niet langer te accepteren dat dieren onder erbarmelijke omstandigheden worden gehouden, is er een beweging in gang gezet. Samen hebben we laten zien dat verandering mogelijk is – en dat dierenwelzijn altijd de moeite waard is. Wij blijven ons met het Beter Leven keurmerk inzetten voor een beter dierenwelzijn in de veehouderij, pleiten voor betere wetgeving en via het *Convenant Veehouderij* zetten we stappen naar een dierwaardigere veehouderij, want het moet beter en het kan beter. Wat u kunt doen? Minder vlees eten en als u toch vlees eet, kies dan zoveel mogelijk sterren op de verpakking. Want hoe meer sterren hoe meer dierenwelzijn.

Veel leesplezier en dank voor uw steun. Alleen samen maken we het verschil.

Ellen Bien
Directeur/Bestuurder
Dierenbescherming

COLOFON

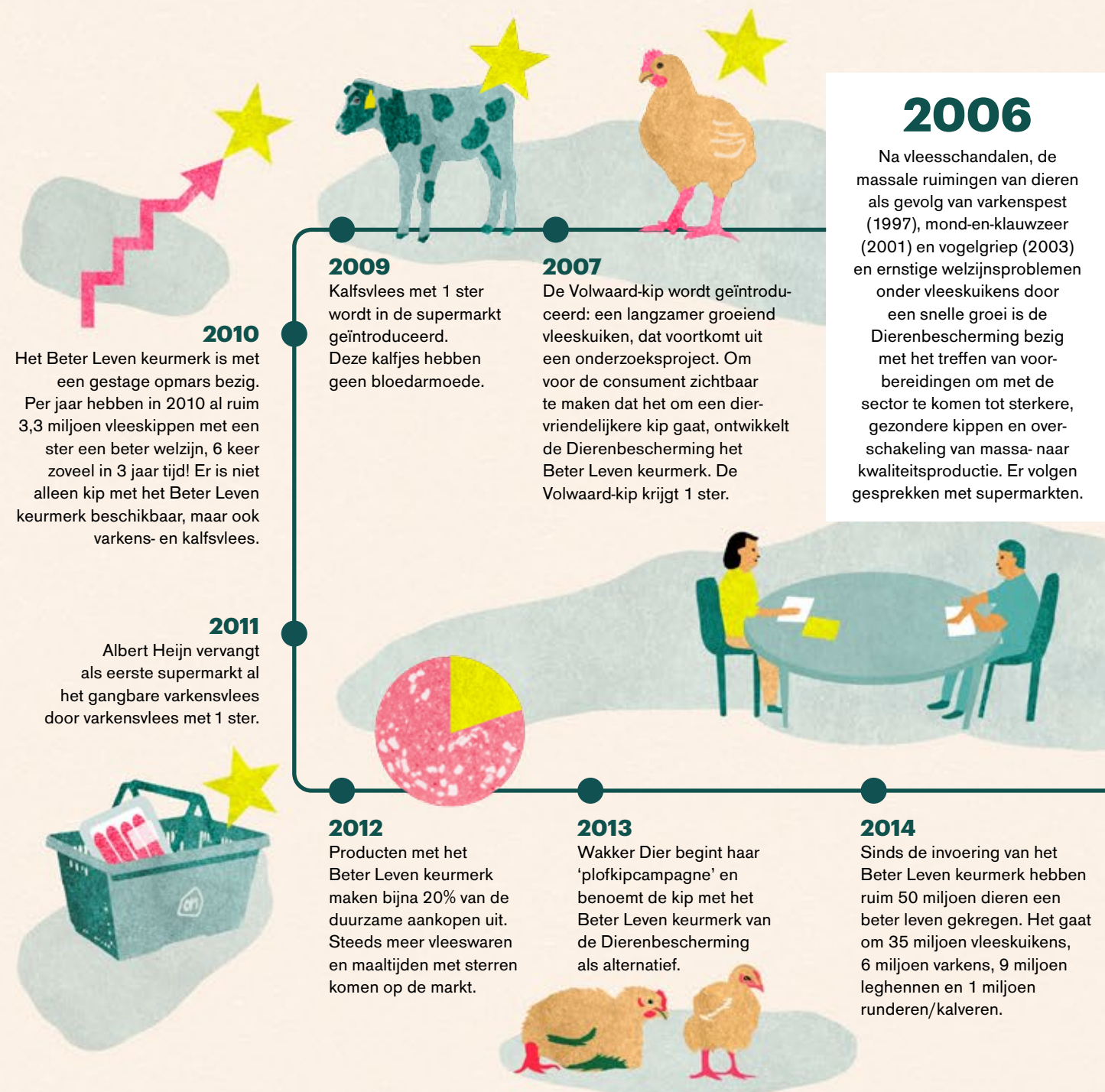
Coördinatie: Liselotte de Rooij
Teksten en eindredactie: Annelie Verhagen
Vormgeving: Martin Raven Lithografie: Studio Boon
Correcties: Jan van de Staaij Coverfoto: Stocksy

Mijlpalen

20 jaar Beter Leven keurmerk in vogelvlucht

Helaas werd nog geen 5% van de jaarlijks 400 miljoen dieren in de Nederlandse veehouderij gehouden in diervriendelijkere systemen. Om ook voor de overige 95% verbeteringen te bewerkstelligen, introduceerde de Dierenbescherming twintig jaar geleden het Beter Leven keurmerk. Sinds die tijd is er veel voor dieren bereikt.

Beter Leven boeren

Zij laten zien dat het anders kan

In 2007 waren Elly de Kort en haar man Bert uit het Brabantse Loon op Zand een van de eerste zes boeren die overstapten op een diervriendelijkere manier van kippen houden.

“Eindelijk voel ik me weer kippenboer, zei mijn man toen onze dieren voor het eerst weer buiten liepen. Binnen de pluimveehouderij was veel veranderd. De dieren moesten zo snel mogelijk groeien, zaten dicht op elkaar en kwamen nooit buiten. Wij gingen daarin mee, we konden niet anders. Maar het knaagde wel. Toen we de kans kregen om met de Dierenbescherming een concept te ontwikkelen met een sterker en langzamer groeiend ras, de Volwaard-kip, grepen we die aan. We zijn trots dat we deze stap hebben gezet. Onze 1 ster vleeskippen hebben geen antibiotica meer nodig, hoeven nooit te vechten om een plekje bij de voerbak en zijn veel levendiger. De Dierenbescherming heeft moed getoond door haar naam te verbinden aan de verkoop van vlees. Voor de dieren valt er nog veel te winnen, maar het Beter Leven keurmerk is een belangrijke stap in de goede richting. En hoe mooi is het als bedrijven die produceren onder het Beter Leven keurmerk worden doorgegeven aan een volgende generatie? Onze dochters hebben ieder een bedrijf met 1 ster vleeskuikens overgenomen. Zij runnen de kinderopvang op deze locaties; onze schoonzons dragen de zorg voor de stallen en dieren. Extra bijzonder is dat ze niet uit de agrarische sector komen, maar het allebei met veel plezier doen.”

‘Voor dieren valt er nog veel te winnen, maar het Beter Leven keurmerk is een belangrijke stap in de goede richting’

Kalfjes lopen gemoedelijk in de wei, koeien bepalen jaarrond zelf of ze binnen of liever buiten staan, varkens wroeten onbekommerd in de stal en kippen nemen regelmatig een stofbad. Achter deze vormen van veehouderij gaan innovatieve bedrijven schuil. Pioniers die bewijzen dat het anders kan. Vier koplopers vertellen over hun keuze voor het Beter Leven keurmerk.

Ruud Zanders is een van de initiatiefnemers van Kipster. Zijn streven was een betaalbaar ei, duurzaam geproduceerd, met dierenwelzijn en een fatsoenlijk inkomen voor de boer.

“Het kan niet het primaire doel van dieren zijn om opgegeten te worden. Geef ze een rol. Onze 3 sterren Beter Leven legkippen werken de reststromen van consumptie weg. Ze eten voer gemaakt van overgebleven beschuit, knäckebröd en eierschaal van bakkerijen. Als je dieren zo voedt en de dierlijke eiwitten bewaart voor menselijke consumptie, dan blijft de aarde wonderbaarlijk in balans. In 2050 zou er dan twintig gram dierlijk eiwit per dag beschikbaar zijn voor negen miljard mensen. Als je eenmaal in het gevoelsleven van dieren

duikt en ziet hóé intelligent ze zijn, dan weet je ook dat het van de zotte is wat mensen met ze doen. Ons doel is om impact te creëren, de wereld een beetje beter maken. Ik hoop wat dat betreft de regie echt niet in eigen hand te houden. Als andere boeren onze filosofie gaan uitbouwen, vind ik dat misschien nog wel mooier.”

‘Als je dieren zo voedt en de dierlijke eiwitten bewaart voor menselijke consumptie, dan blijft de aarde wonderbaarlijk in balans’

Pionier van het eerste uur Arjan Zant runt met zijn vrouw en drie kinderen melkveebedrijf Zantveld in het buitengebied ten noorden van Amsterdam. Drie jaar geleden nam hij het over van zijn broer en ouders.

“In 2018 is er een nieuwe stal gekomen voor 170 koeien, waarin de 1 ster Beter Leven melk koeien hun natuurlijke gedrag kunnen laten zien. Alle dieren hebben nu een eigen ligbox, die royaler zijn dan gebruikelijk. Ze kunnen zodoende maar liefst dertig verschillende lighoudingen aannemen en zitten lekker in hun vel. De dieren zijn stukken gezonder en de melkopbrengst is niet alleen hoger, maar ook van betere kwaliteit. De kalfjes gaan na twee weken de groep in. Vervolgens mogen ze vijf maanden in het stro staan en leren van elkaar.

We vervullen met ons bedrijf een belangrijke rol als natuurbeheerders. Zo houden we ons bezig met het creëren van een fijne leefomgeving voor weidevogels. Het gras wordt beweide, zodat de vogels tussen de koeien kunnen rond-scharrelen op zoek naar voedsel. Daarnaast wordt er op de rest van het land uitgesteld gemaaid, zodat de weidevogels niet gestoord worden tijdens het broedseizoen. Door op deze manier te werken, hopen we nog vele generaties te kunnen boeren.”

‘De dieren zijn stukken gezonder en de melkopbrengst is niet alleen hoger, maar ook van betere kwaliteit’

Zonvarken laat zien dat optimaal dierenwelzijn prima samengaat met oog voor natuur, milieu en biodiversiteit. August Offenberg is een van de initiatiefnemers.

“De naam Zonvarken refereert aan onze varkens die naar buiten gaan en de zon zien schijnen. Centraal binnen dit concept staat dat de 3 sterren Beter Leven varkens op een milieu-, dier- en buurtvriendelijke manier worden gehouden. Bij ons kunnen de zeugen zonder biggen lekker buiten lopen. Tussen de bomen en het struikgewas. In het gras met een modderpoel in de nabijheid komen ze de dag goed door. Maar wat Zonvarken zo bijzonder maakt, zijn de familiehokken. Twee of drie zeugen krijgen in hetzelfde hok biggen en deze blijven van geboorte tot slacht bij elkaar in een ruimte die met ze meegroeit. Het niet ‘mengen’ en niet verplaatsen van de biggen

voorkomt veel stress. Onze varkens worden gevoerd met reststromen met enkel toevoegingen van vitamines en mineralen, dus er hoeft geen voer voor ze te worden geteeld. Zonvarken heeft daarmee maximaal aandacht voor dierenwelzijn, terwijl de emissie van CO₂, ammoniak, fijnstof en geur minimaal blijft. Mét een gezond inkomen voor de boer. Win-win-win dus.”

‘Bij ons kunnen de zeugen zonder biggen lekker buiten lopen. Tussen de bomen en het struikgewas. In het gras met een modderpoel in de nabijheid komen ze de dag goed door.’

In Beeld

Behalve een heleboel impactvolle wapenfeiten zijn er nog zo veel meer mooie momenten te noemen in de twintig jaar dat het Beter Leven keurmerk bestaat. Awards, baanbrekende campagnes en gedurfde keuzes; we blikken hier graag op terug met deze selectie.

2014 | Les aan kinderen over Beter Leven keurmerk
Met de les *Mens, Dier & Voeding* informeerde de Dierenbescherming kinderen uit groep 7 en 8 over het Beter Leven keurmerk. Onze scholenvoorlichters geven nog steeds gastlessen op basisscholen over allerlei dierenwelzijnsaspecten. Met ons onlangs vernieuwde dierenbeschermersspel mogen kinderen digitaal helpen om een varkentje een beter leven te geven en leren ze spelenderwijs wat dieren nodig hebben voor een fijner leven.

2017 | Lef in het Bedrijfsleven-prijs uitgereikt
De *Lef in het Bedrijfsleven*-prijs van de Dierenbescherming werd uitgereikt aan Ad Kemps van Coppens Diervoeding. "Zonder Ad was er nooit een Beter Leven keurmerk geweest," zei destijds Programmanager Marijke de Jong-Timmerman, die de prijs overhandigde. Ad en Marijke werkten vanaf de eeuwwisseling samen aan een nieuw systeem voor sterkere en langzamer groeiende vleeskuikens. Dat werd de Volwaard-kip, die meer ruimte kreeg en een overdekte uitloop naar buiten, en daarmee het eerste serieuze alternatief voor de plokip was.

2016 | Directeur legt eerste sterrenvlees in schap supermarkt
Op verzoek van Albert Heijn legde Frank Dales, directeur van de Dierenbescherming, samen met staatssecretaris Martijn van Dam de eerste varkensvleeswaren met een ster van het Beter Leven keurmerk in de schappen van de supermarkt in Leidschendam. De handeling markeerde een belangrijke omschakeling, want de supermarkt wilde eind dat jaar alle varkensvleeswaren hebben voorzien van het keurmerk van de Dierenbescherming. Een nieuwe mijlpaal.

2017 | Boeren bedankt!
Waar in 2012 nog 805 veehouders produceerden voor Beter Leven waren dat er vijf jaar later 1.651. Het Beter Leven keurmerk was in 2007 nog een experiment waaraan voorzichtig zes kippenboeren meededen. Zij hielden vleeskuikens die meer ruimte kregen en een overdekte uitloop. Bovendien waren de dieren sterker dan de beruchte plokip. Het was dan ook niet meer dan terecht om de boeren die hun nek hadden uitgestoken publiekelijk te bedanken voor hun vertrouwen en bijdrage aan een diervriendelijker veehouderij.

BEELD ERIK BUIS, DE DIERENBESCHERMING, ORANJEHOEN

2023 | Deltaplan Veehouderij Awards
De Dierenbescherming wil mensen inspireren die de transitie naar een dierwaardiger veehouderij als kans zien. In 2023 ging een van onze *Deltaplan Veehouderij Awards* naar Oranjehoen, waar dierenwelzijn, duurzaamheid en biodiversiteit hand in hand gaan. Zo wordt voedselverspilling aangepakt door reststromen van het land aan de kippen te voeren. Het resultaat is een kip die haar oranje kleur dankt aan de groenten die ze eet. En met de toevoeging van gedroogde kruiden zijn antibiotica overbodig.

2018 | Duurzame 100 van Trouw
Marijke de Jong-Timmerman stond dit jaar op plek 81 van de Duurzame 100 van Trouw. De krant verklaarde: "Al meer dan een kwart eeuw zet Marijke zich namens de Dierenbescherming in voor een beter leven voor varkens, koeien en kippen. Ze is een van de initiatiefnemers van het bekendste duurzaamheidslabel in de Nederlandse supermarkten: het Beter Leven keurmerk."

2014 | Rundvleescroquetten met drie sterren
De biologische rundvleescroquetten van Kwekkeboom kregen drie sterren van het Beter Leven keurmerk. Het rundvlees was afkomstig van koeien die een goed leven hadden gehad in de wei van een biologische boerderij. Steeds meer bedrijven kozen voortaan voor vlees geproduceerd met aandacht voor dierenwelzijn.

2022 | Esprix Award en SAN Accent
Bewustwording creëren middels publieksvoorlichting krijgt door de jaren heen meer aandacht. In 2021 wint de campagne *Meer ruimte om te leven. Beter!* twee prestigieuze marketingprijzen, een SAN Accent en een Esprix Award. De printadvertentie zoals hier is afgebeeld werd gepubliceerd in de Telegraaf en gebruikte op een slimme manier de grootte van de ochtendkrant om de betekenis van stalruimte te duiden. Naast print, vormden radio, televisie en digitale abri's alsook social media onderdeel van de mediamix.

Sophie de Graaf

‘Niet kijken naar de obstakels onderweg, maar naar wat wél kan’

Sophie de Graaf werkt negen jaar voor de Dierenbescherming. Als Beleidsmedewerker hield ze zich bezig met de criteria voor verschillende diersoorten onder het Beter Leven keurmerk. Inmiddels is ze Programmamanager en geeft ze sturing aan het Beter Leven team. Nu Marijke de organisatie gaat verlaten, neemt Sophie een deel van haar taken over.

“Ik kan me weinig anders voorstellen dat zó concreet iets positiefs voor dieren doet als het Beter Leven keurmerk. In mijn beginjaren bij de Dierenbescherming heb ik actief meegewerkt aan de criteria voor melkvee onder het keurmerk. Als je dan op een gegeven moment ziet dat er bij boerenbedrijven wezenlijk iets verandert – dat de koeien een vachtborstel krijgen, er meer ligboxen zijn en ze hun natuurlijke gedrag meer kunnen vertonen – is dat zó tastbaar; want voor die dieren betekent dat echt een verbetering. En wat minstens zo mooi is: als de veehouder vervolgens toegeeft dat het werkt. Die eerst sceptisch was, vond dat er te veel eisen aan het keurmerk werden gesteld. Maar die dan toch de verbeteringen ziet en zelf ook weer plezier krijgt in zijn werk, omdat zijn dieren het beter hebben. Een paar jaar geleden hebben we een visie voor het Beter Leven keurmerk vastgesteld. Hierin zijn zes uitdagingen opgenomen. Eentje is dat we leidend specialist op het gebied van dierenwelzijn in Nederland willen zijn en een andere is dat we willen samen-

werken met andere keurmerken om elkaar te versterken. Een groot probleem waar we nu mee te maken hebben, is dat andere duurzaamheidsthema’s, zoals milieu en stikstof, dierenwelzijn aan het verdringen zijn. Wij willen graag stappen zetten, maar om dat te doen zijn vaak verbouwingen nodig op de boerenbedrijven. Zoals een overdekte uitloop of stallen die uitgebreid worden om dieren meer ruimte te geven. En dat kan nu niet gerealiseerd worden omdat er geen bouwvergunningen meer afgegeven worden. Dat kunnen wij niet alleen oplossen; het is aan de overheid om knopen door te hakken. Zolang mensen vlees eten, vinden wij het belangrijk dat er verbeteringen komen voor dieren in de vee-industrie. Dat hun leven beter wordt, ze meer ruimte hebben, afleiding en hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen. Het helpt dat Marijke en ik niet kijken naar de obstakels die we onderweg tegenkomen, maar naar wat wél kan. Dus die stappen gaan er hoe dan ook komen, daar ben ik van overtuigd.”

‘Zolang mensen vlees eten, vinden wij het belangrijk dat er verbeteringen komen voor dieren in de vee-industrie. Dat hun leven fijner wordt, ze meer ruimte hebben, afleiding en hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen.’

Belang van samenwerken

Marijke: “Samenwerking is het allerbelangrijkst, dat wil ik Sophie graag meegeven. Met onder meer bedrijfsleven, ketenpartijen, supermarkten en onderzoekers. Het mooiste is als andere mensen jouw boodschap uitdragen. De Beter Leven-boeren moeten tenslotte de dieren houden, retailers moeten diervriendelijke producten verkopen. Als je hen enthousiast krijgt, kan je veel bereiken.”

Doorzetten

Sophie: “Marijke en ik hebben jaren intensief samengewerkt. Ik weet precies wat zij in situaties zal zeggen of doen. We denken sowieso vaak hetzelfde. Haar filosofie – zoeken naar hoe het wél kan – zit ook in mijn karakter, maar zij heeft dat in me aangewakkerd. Er zijn veel barrières, allerlei redenen om een stap niet te nemen; maar juist dan moet je doorzetten.”

Feiten & cijfers

Ruim

165 miljoen

dieren hadden in 2024 onder het Beter Leven keurmerk een betekenisvol beter welzijn dan de regulier gehouden dieren (excl. biologisch).

16%

was de stijging van het aantal dieren met een beter leven ten opzichte van 2023.

2.005

veehouderijen werkten onder het Beter Leven keurmerk, bijna 70 meer dan het jaar ervoor.

644

vleeskuikenbedrijven produceerden onder het Beter Leven keurmerk, een stijging van 29% ten opzichte van 2023.

618

secundaire bedrijven (zoals slachterijen, eierpakstations, verwerkers en retail) hebben het Beter Leven keurmerk.

€3,98 miljard

was de omzet in 2024 in producten met het Beter Leven keurmerk in supermarkten (excl. Aldi en Lidl en excl. biologisch).

2,9%

was de stijging van de omzet van Beter Leven keurmerk-producten in de supermarkten in 2024 ten opzichte van het jaar ervoor.

In maart worden de cijfers van 2025 naar verwachting vastgesteld en gepubliceerd op de websites beterlevenkeurmerk.nl en dierenbescherming.nl.

Even over Beter Leven...

Doorgaans wordt één vleeskip op de grootte van deze pagina gehouden. De dieren leven in een stalruimte zonder daglicht en zijn vaak van een snelgroeiend ras. Door het zware lichaamsgewicht ontstaan pijnklachten aan de poten en is vaker gebruik van antibiotica nodig. Natuurlijke levensbehoeften worden daarbij volledig ontnomen.

Met 3 sterren Beter Leven hebben de kippen het beter. Ze krijgen daglicht in de schuur, hebben afleidingsmateriaal zoals een strobaal om in te pikken en ze mogen lekker naar buiten om zich kiplekker te voelen door het nemen van een stofbad. Eén kip heeft daardoor al gauw 40 keer de ruimte van deze magazinepagina.

Beter!

**Meer ruimte
om te leven. Beter!**

Kijk op beterleven.dierenbescherming.nl

